

More parallel, please!

Sprogbrug i internationaliseringsprocesser

Nordisk Gruppe for Parallelsprogligheds afsluttende rapport med 11 anbefalinger til universiteterne om mønsterpraksis for brug af internationale og lokale sprog

I april 2006 mødtes de nordiske ministre for uddannelse og forskning og underskrev i samlet flok den nordiske deklARATION om sprogpolitik. I forordet erklærer de nordiske ministre at deklARATIONEN – selv om den ikke er juridisk bindende – skal udgøre grundlaget for en samlet, langsigtet og effektiv sprogpolitisk indsats. Et af de fire områder der udpeges i deklARATIONEN er 'Parallelsproglighed'.

Der står i deklARATIONEN:

”Med parallelsproglighed menes en samtidig anvendelse af flere sprog inden for et eller flere områder. Det ene sprog fortrænger eller erstatter ikke det andet, men sprogene anvendes parallelt.”

Det første afsnit handler om parallelsproglighed mellem engelsk og Nordens sprog:

”Nordboerne, som internationalt set har gode engelskkundskaber, har særligt gunstige forudsætninger for at udvikle parallelsproglighed mellem engelsk og et eller flere af Nordens sprog inden for visse områder. En konsekvent politik mht. parallelsproglighed indebærer:

- At såvel Nordens samfundsbærende sprog som engelsk bør kunne anvendes som videnskabelige sprog
- At formidling af videnskabelige resultater på Nordens samfundsbærende sprog bør være meriterende
- At undervisningen i videnskabeligt fagsprog, især det skriftlige, bør tilbydes på både engelsk og på Nordens samfundsbærende sprog
- At universiteter og andre videnskabelige institutioner vil udvikle langsigtede strategier for sprogvalg, parallelsproglighed, sprogundervisning og oversættelsesstøtte inden for deres virkefelt.

Der har været arbejdet med dette område i nordisk regi i to omgange. Først bevilgede Nordplus Sprog støtte til et nordisk netværk om parallelsproglighed på universiteterne. Et resultat af dette netværks arbejde var de fem landerapporter som udgør størstedelen af bogen *Hvor parallelt*. Det fremgik af disse grundige landerapporter at engelsk alle steder i det universitære landskab var på hastig fremmarch, men samtidig også at der var store forskelle mellem faglige områder, mellem fag inden for samme fagområde og mellem de forskellige former for akademisk virksomhed (undervisning, forskning og formidling). Samtidig stod det klart at det på daværende tidspunkt var umuligt at sige noget helt præcist om brugen af engelsk og de lokale sprog (om denne terminologi se nedenfor) på tværs af landegrænserne som var baseret på fuldt sammenlignelige data. Da Nordisk Ministerråd i 2014 tog initiativ til at en gruppe der delvis var sammenfaldende med netværkets

medlemmer skulle underkaste området en fornyet analyse, besluttedes det derfor at den første delrapport skulle skabe grundlaget for en sammenlignelig dokumentation af anvendelsen af engelsk og de lokale sprog på universiteterne i Norden. Denne rapport blev afleveret til Ministerrådet efter forudgående konsultation med de enkelte landes ministerier i 2016 og kan findes på:

<http://sprogkoordinationen.org/media/1426/foerste-delrapport.pdf>

Formålet med den nye gruppes arbejde blev fastlagt som følger:

”Mål for arbeidet i nordisk gruppe for parallelspråklighed

Principielt

Nordisk gruppe for parallelspråklighed har som sitt overordnede oppdrag å følge den parallelspråklige praksis mellom engelsk og Nordens språk ved Nordens internasjonaliserte universiteter, samt arbeide med anbefalinger vedrørende god to- og flerspråklig praksis basert på dokumentert erfaring fra utvalgte institusjoner.

Konkret

Parallelspråksgruppen skal arbeide med problemstillinger knyttet til avstanden mellom internasjonaliseringssporet og parallelspråklighetssporet som ofte fremheves i universitetssammenheng. Gruppen skal med utgangspunkt i de foreliggende resultater fra arbeidet med parallelspråklighet ved Nordens internasjonaliserte universiteter fra perioden 2011 – 2013 arbeide videre med anbefalinger og hente frem ny kunnskap om god praksis for språkstrategiske valg på universitetsområdet. Gruppen vil hvert år arbeide med et fokusområde i samarbeid med en rekke utvalgte institusjoner og diskutere praksis med nøkkelpersoner ved institusjonene. ”

Gruppen har besøgt en række universiteter i de fem nordiske lande og Grønland - samt i Nederlandene og Luxembourg - for at gjøre sig bekendt med eksisterende praksis med hensyn til anvendelsen af de lokale sprog og det primære internationale sprog engelsk for at finde frem til hvilke anbefalinger gruppen kunne fremkomme med. Gruppens arbejde er gennem referater og besøgsrapporter dokumenteret på Gruppens særlige hjemmeside under Nordisk Sprogkoordination: <http://sprogkoordinationen.org/aktoerer/centrale-aktoerer/nordisk-gruppe-for-parallelsproglighed/>.

Se også det tidligere netværks arbejde som er dokumenteret på

<https://nordiskparallelsprogsnet.blogs.ku.dk/>.

På disse to netsteder finder man alle relevante dokumenter.

I det følgende opfyldes målet om at afgive anbefalinger om god to- og flersproget praksis på nordiske universiteter. Rapporten indeholder 11 detaljerede anbefalinger og en uddybende begrundelse for hver af dem. Der anvendes følgende terminologi:

- Ved *universiteter* forstår vi *højere uddannelses- og forskningsinstitutioner*¹ med ret til at tildele den højeste akademiske grad, hvad enten denne kaldes ph.d.-graden, dr. filos.-graden, fil. dr.-graden eller dr. phil.-graden. Tilsvarende for doktorgrader inden for teologi, jura og medicin: dr. jur., dr. med. etc.
- En *uddannelse* kan i vores terminologi omfatte flere *studieprogrammer* idet der skelnes mellem udbudte uddannelseselementer på forskellige niveauer. Således vil en uddannelse på BA-niveau være ét *studieprogram* mens 'den samme' uddannelses elementer på MA-niveau vil være et andet². Ved et *studieprogram* forstås således en afrundet uddannelsesdel som ved

¹ Bemærk at ordet 'institution' på dansk betyder det som betegnes af ordet 'lärosäte' på svensk. Det svenske ord 'institution' svarer til dansk 'institut'.

² Den terminologi som benyttes her, er i overensstemmelse med Bologna-modellen. Det betyder at *videreuddannelsesvirksomhed*, som i dansk sammenhæng ofte kaldes master-kurser og som også kan foregå på både dansk og engelsk, *ikke er medtaget overhovedet*.

afslutning giver ret til en grad som BA (eller tilsvarende) eller MA (eller tilsvarende). Uddannelser består af *delelementer* som kan være relevante at omtale i det følgende. Begrebet 'delelement' er neutralt mht. størrelse, omfang og lign.

- Ved ordet *international* forstås i det følgende en ikke-nordisk enten ansat eller studerende, dvs. en person der normalt ikke vil have et nordisk sprog som førstesprog. *Nordiske* ansatte formodes i løbet af kort tid at have tilegnet sig en høj grad af forståelseskompetence og at have tilpasset sit eget sprog så det kan forstås af kolleger og studerende (se eventuelt Brink 2016). Hvor dette ikke er tilfældet, skal den nordiske ansatte eller studerende opfattes som værende på linje med alle andre internationale. Med ordet *lokal* betegnes en ansat eller studerende som omvendt er opvokset og hovedsagelig uddannet i et nordisk land, og derfor har et nordisk sprog som *primært uddannelsessprog*. Vedkommende behøver ikke at have et nordisk sprog som sit første sprog. Vi er opmærksomme på at meget tyder på at de nordboer som ikke har et nordisk sprog som førstesprog, ikke har samme lethed ved at forstå de nordiske nabosprog (Delsing og Lundin Åkesson 2005:138f).
- *Udvekslingsstuderende* bruger typisk kun et semester og højst et år ved et nordisk universitet mens *fulduddannelsesstuderende*, som betegnelsen antyder, dækker over studerende som tager hele uddannelser, og derfor mindst studerer ved det pågældende nordiske universitet i den tid det tager at fuldføre uddannelsen, dvs. minimalt to år.
- Ved *parallelsproglighed* forstås, som nævnt ovenfor, at to eller flere sprog anvendes til samme formål i en bestemt sammenhæng eller inden for et vist område af samfundet, i dette tilfælde altså universiteterne i Norden. De fleste vil formentlig tænke på anvendelsen af engelsk og et andet sprog, men begrebet dækker i lige så høj grad anvendelsen af svensk og finsk i Finland eller anvendelsen af dansk og grønlandsk i Grønland. Når engelsk føjes til som en del af internationaliseringen af universiteterne, er der altså tre sprog i spil og ikke blot to. Se i øvrigt Centrum for Internationalisering og Parallelsproglighed (CIP) ved Københavns Universitets hjemmeside: http://cip.ku.dk/om_parallelsproglighed/
- Endelig om *sprog*: Engelsk er i dag det ubestridt største og mest udbredte *internationale sprog* i Norden. Det anvendes i Norden parallelt med de *lokale* sprog. Disse sprog er ikke alle *nordiske* (samisk, grønlandsk og finsk hører ikke til den nordgermanske sprogfamilie), og vi vil derfor i det følgende ikke tale om nordiske men om lokale sprog. Det kan diskuteres om det er fremsynet (nok) at lade engelsk være det eneste eller i hvert fald det langt største internationale sprog på universiteterne; især i lyset af BREXIT og en ny isolationistisk politik i USA. Det rokker dog ikke ved at engelsk i dag anvendes som *akademisk lingua franca* over hele Norden (og utallige andre steder). Parallelsproglighed skal ses som en bevidst sprogpolitisk indsats for at undgå at al akademisk virksomhed skal foregå på blot et enkelt sprog, i øjeblikket engelsk. Om engelsk fortsat skal være det dominerende sprog i denne funktion, vil ikke blive yderligere diskuteret nedenfor, men det bør være et naturligt tema at tage op i enhver sprogpolitisk sammenhæng i de kommende år.

Denne terminologi stemmer overens med den som benyttes i Gruppens første delrapport, et forslag til hvordan man ved hjælp af en række klart definerede indikatorer kan følge udviklingen i brug af engelsk og de nordiske sprog inden for universitetssektoren i Norden (publiceret på hjemmesiden: <http://sprogkoordinationen.org/media/1426/foerste-delrapport.pdf>). Indikatorerne er gengivet nedenfor som et afsluttende bilag.

Elleve anbefalinger til parallelsproglig mønsterpraksis på nordiske universiteter

1. *Alle universiteter bør have en sprogpolitik* som tænkes sammen med universitetets internationaliseringspolitik og forholder sig både til de nationale sprogpolitiske rammer og til universitetets rolle i dets lokale samfund, hvordan dette end defineres (se evt. indledning i *Hvor parallelt*: <http://sprogkoordinationen.org/media/1434/gregersen-og-josephson-svensk-version.pdf>).
En sprogpolitik er et offentligt tilgængeligt dokument som fastlægger de overordnede principper for anvendelsen af sprog til forskellige formål på et universitet. Sprogpolitikken bør være baseret på en bred forudgående diskussion på alle niveauer blandt dem den vedrører, så der opnås accept af dens principper og konsekvenser. Sprogpolitikken skal vedtages af og eksplicit forankres i ledelsen så den konstant får dennes opmærksomhed. Sprogpolitikken bør være udformet parallelsprogligt så den er tilgængelig på mindst et lokalt og mindst et internationalt sprog.
Eksempler på mønsterpraksis: Háskola Islands sprogpolitik: http://english.hi.is/university/university_iceland_language_policy
Helsingfors Universitets sprogpolitik: <http://blogs.helsinki.fi/centrumcampus/files/2015/04/kieliperiaatteet.pdf>
Københavns Universitets sprogstrategiske satsning: <http://cip.ku.dk/satsningsomraader/sprogstrategisk-satsning/>
2. Til at gennemføre sprogpolitikken anbefales det på hvert universitet at oprette *en sprogpolitisk komité* eller *et sprogpolitisk udvalg* som for det første får til opgave at følge hvordan sprogpolitikken gennemføres i praksis (og får forelagt tvivlsspørgsmål i forbindelse hermed til afgørelse), for det andet skal revidere den løbende så den ikke bliver et én gang for alle vedtaget dokument men derimod en levende, smidig fortsat proces. Det sprogpolitiske udvalg bør også have en fast og klar relation til de støttefunktioner universitetet opretter i medfør af sprogpolitikken, dvs. til sprogcentre, så de kan initiere nye og evaluere eksisterende støttefunktioner.
3. Til at gennemføre de sprogpolitiske støttefunktioner anbefales det at oprette eller styrke allerede eksisterende *sprogcentre* der således får til opgave
 - på forskningsmæssig basis at udvikle kurser for internationale ansatte i primært det lokale sprog men også andre sprog som de måtte have brug for
 - på forskningsmæssig basis at udvikle de kurser for de studerende i de sprog de har brug for
 - at stå for kvalitetssikret afholdelse af de udviklede kurser enten ved selv at afholde dem eller ved at træffe aftaler med andre miljøer på universitetet (sproginstitutter) eller en kvalificeret sprogscole om det
 - at tilbyde oversættelse og sprogrevision til ansatte forskere, administrativt ansatte og undervisere
 - at have ansvaret for det fortløbende arbejde med at opbygge digitale sprogstøtteressourcer.

4. Det anbefales at de *internationale ansatte inden for undervisning og forskning*³ tilbydes kurser inden for følgende områder
- at undervise på et (eller flere) sprog som hverken er de studerendes eller lærerens eget førstesprog samt grundtrækkene i parallelsproglig undervisning, dvs. udnyttelse af forskellige sprog til power points og det mundtlige oplæg, til lærerens undervisning og de studerendes spørgsmål, til støttemateriale på det lokale sprog. Principper bag udnyttelse af de studerendes perspektiv (det internationale klasseværelse, se nedenfor, anbefaling 7) bør indgå i kurset
 - almensproget i tale og skrift som det anvendes i hverdagssamtaler med kolleger og studerende og den administrative prosa som anvendes i universitetets interne meddelelser til sine ansatte samt den administrative prosa som statslige myndigheder (inden for f. eks. skat, sygehusvæsen og trafik) anvender i meddelelser til borgerne i det pågældende land
 - det fagspecifikke fagsprog (dels det fælles akademiske, dels terminologi) for at kunne forstå lokale studerendes spørgsmål og med det formål efterhånden at kunne anvende det lokale sprog til at forstå lokale lærebøger, selv at kunne undervise, vejlede, eksaminere og administrere på det.
- De nævnte kurser og opgaver bør – i det mindste til en begyndelse – indgå i de nyansattes arbejdsforpligtelser og det bør derfor indarbejdes i alle standardkontrakter for ansættelse at der forventes en indsats.
5. Det anbefales at sprogkurser for de studerende bygges op efter en gennemført *behovsanalyse* som tager udgangspunkt i både de umiddelbare behov i forbindelse med undervisningen og de langsigtede behov i forbindelse med senere erhvervsfunktioner.
- For de *internationale udvekslingsstuderende* er der et behov for i det mindste et rudimentært kendskab til det lokale sprogsamfund og til de mest almindelige vendinger i talesproget og træning i at læse simple beskeder.
 - For de *internationale fulduddannelsesstuderende* vil der være behov for videregående træning i at forstå de(t) talte lokalsprog, at læse enkle tekster og administrative meddelelser og på længere sigt også lokalsproget faglitteratur.
 - Endelig vil der for de *lokale studerende* ikke blot være behov for at kunne forstå, læse og skrive fagsprog inden for uddannelsen på de(t) lokale sprog og akademisk engelsk men – afhængigt af hvilke discipliner og hvilke fremtidsplaner vedkommende har – også for at mestre delkompetencer på en række andre sprog.
6. Det anbefales at kurser for de lokale ansatte bygges op efter en gennemført *behovsanalyse* som sammentænkes med hver enkelt ansats kompetenceudvikling i et længere perspektiv:
- Hvad er der behov for at få lært lige nu og hvad kan vente til senere, men skal lægges ind i kompetenceudviklingsperspektiverne?
 - Det overordnede mål bør være at alle internationale besidder grundlæggende parallelsproglige kompetencer, dvs. at kunne læse faglitteratur, at kunne undervise, vejlede og eksaminere og at kunne deltage fuldgyldigt i administrative opgaver på såvel det eller de lokale sprog som på engelsk (eller et andet relevant internationalt sprog).
 - Fuld parallelsproglighed er opnået når den internationale selv kan skrive forsknings- og/eller formidlingstekster på det lokale sprog.

³ Om de internationale ansatte inden for administration, se nedenfor anbefaling 8.

7. Det anbefales at *undervisningssproget* på universitetet tilrettelægges efter følgende principper:

- Parallelsproglighed er aktuel i alle former for undervisning, men givetvis ikke på samme måde og med samme vigtighed. På de grundlæggende uddannelsesniveauer vil de lokale sprog dominere men læsestof på engelsk bør være en mulighed ligesom enkelte dele af kurser kan afholdes på engelsk eller et andet internationalt sprog allerede fra første semester. Omvendt bør der, hvis hele studieprogrammet udbydes på engelsk eller et andet internationalt sprog, være mulighed for at delelementer undervises på det eller de lokale sprog som en orientering for de internationale studerende om det sprogsamfund de er i. Studieprogrammer på masterniveau og især ph.d.-undervisning bør være på det sprog der passer til erhvervsfunktionen (eller de mange forskellige erhvervsfunktioner) efter endt uddannelse og/eller de bedste læreres foretrukne sprog
- Undervisningen bør tage udgangspunkt i principperne bag *the international classroom* (se evt. om begrebet som det anvendes på Maastricht University: http://www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderwijs/Onderwijsfestival/International%20Classroom%20-%20Rosenbach_Swaan%20-%20UM.pdf). Det betyder en stadig og stædig bestræbelse på udtrykkeligt og med overbevisning at tage alle studerendes samlede sproglige ressourcer og erfaringer med ind i den fælles undervisning så de udnyttes til at få belyst et emne fra så mange sider som muligt og på så mange måder som muligt.
- Undervisningssproget bør mestres af både den der underviser og dem der undervises; er det ikke tilfældet lider undervisningskvaliteten skade. Men hverken de undervisendes eller de undervistes sproglige kompetencer er noget én gang for altid fastlagt; både studerende og lærere kan og bør tilbydes støtteundervisning så de aktuelt behersker undervisningssproget før undervisningen går i gang eller senest mens den forløber.
- Læsestoffet til undervisningen kan udmærket afvige fra undervisningssproget, men man bør så sikre sig at de studerende kan læse kursuslitteraturen med fuldt udbytte.
- Undervisningssproget kan variere fra delelement til delelement inden for samme uddannelse, men begrundelsen herfor skal hentes i perspektiverne i at lære netop dette stof på netop dette sprog – eller i at den bedste lærer til netop dette modul kun behersker det pågældende sprog, jf. dog ovenfor om læreres kompetenceudvikling.
- Også undervisningssproget inden for et enkelt element kan udmærket variere både fordi læreren har brug for det for at demonstrere sine pointer og fordi de studerende har forskellige sproglige baggrunde, men i begge tilfælde bør det være eksplicit fra starten at det er sådan, og studerende der ikke behersker de pågældende sprog, enten kun passivt eller både passivt og aktivt, bør tilbydes støtte. Studerende skal altid være fuldt informeret før kursusstart om kursernes sproglige tilrettelæggelse og de deraf følgende krav.
- Den parallelsprogskompetence som studerende erhverver sig i (dele af) et studieprogram skal synliggøres og gives merit. Både eksamensbeviser og karakterer bør gøre det klart hvilke definerede færdigheder eller kompetencer i et eller flere sprog der er opnået i løbet af kurset.

8. Sprogpolitikken bør indeholde et særligt afsnit om *administrationens sprog*.

Administrationen er støtte- og servicefunktion for de universitetsansatte og ledelserne. Jo flere internationale ansatte der ansættes, jo større pres vil der være for at producere alle administrative afgørelser og procedurer på mindst to sprog. Der er i de nordiske nationale

lovgivninger forventninger om (og i Sverige direkte bestemmelser om) at alle afgørelser skal være tilgængelige på det lokale sprog. Omvendt må det være et indlysende krav fra de ansatte at alle kan forstå de bestemmelser der vedrører deres egen virksomhed. Det er en kolossal opgave at skulle udforme alle administrative afgørelser og meddelelser på to eller flere sprog. Bl.a. derfor må det være en vigtig opgave at internationale ansatte meget hurtigt bliver i stand til at læse og forstå administrative skrivelser på det lokale sprog. En principbaseret afvejning af hvilke typer af meddelelser der skal være på to eller flere sprog kan bygge på hvem meddelelserne er rettet til, og om der er kontaktpersoner der i givet fald vil kunne formidle til dem der endnu ikke forstår sproget. Automatisk resumering er formentlig en mulighed i fremtiden og mange ansatte bruger allerede nu automatiske oversættelsessystemer. En kontinuert opbygning af termlister med godkendte oversættelser vil være en oplagt begyndelse. Se som mønsterpraksis Københavns Universitets handleplan for sprog i administrationen på:

https://intranet.ku.dk/medarbejderguide/kommunikation/sprog/engelsk-sprogbrug/Documents/Handleplan_til_rapport_om_brug_af_engelsk_som_adm_sprog.pdf

og Helsingfors Universitets terminologibank:

<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>

9. Til sprogpolitikken hører det også at følge valg af publiceringssprog for forskningsresultater. Som nævnt varierer valget i øjeblikket stærkt mellem hovedområder og endda mellem fag inden for samme hovedområde og valget er under alle omstændigheder i sidste ende forskerens eget. Det er en opgave for sprogkomiteen eller et sprogpolitisk udvalg at dokumentere med særlig tilrettelagt statistik (se eventuelt Gruppens første delrapport: <http://sprogkoordinationen.org/media/1426/foerste-delrapport.pdf>) hvordan dette valg falder ud på de forskellige enheder. Det vil give mulighed for kritisk at følge tendenserne så sprogkomiteen kan reagere hvis et fag eller en enhed isolerer sig fra det internationale forskersamfund ved udelukkende eller primært at publicere på et lokalt sprog og i lokale tidsskrifter. Men komiteen kan i lige så høj grad advare de miljøer der viser sig udelukkende eller primært at publicere på engelsk og på den måde forsømmer at holde det lokale fagsprog ved lige i form af både en lokal terminologi og lokale tekstmønstre. Gruppen anbefaler i øvrigt at det i sprogpolitikkerne indarbejdes at der obligatorisk skrives resumé af afhandlinger på både et lokalt sprog og et internationalt.
10. Sprogpolitikken bør indeholde et særligt afsnit om universitetets *formidlingsvirksomhed*. Forskning er både international og lokal. Der er derfor både efterspørgsel efter formidling af forskningsresultater til et globalt publikum og samtidig et stort behov for at universiteterne også løser opgaver som befolkningen i de lande hvori de er anbragt, anser for at være vigtige. Det sidste kalder på en stærk formidlingsindsats i forhold til den lokale offentlighed. Formidling stiller altid store krav om målrettet og klar sprogbrug, en opgave som ikke alle forskere er lige gode til. Derfor ansætter universiteterne professionelle eller indgår i samarbejde med sådanne for at løse de forskellige formidlingsopgaver. Universiteterne bør i fremtiden formidle til alle personer for hvem forskningen kan få konsekvenser, men udgifterne til den ideelle formidlingsvirksomhed vil sætte snævre grænser for en realistisk formidlingsindsats.
11. Sprogpolitikken skal omfatte planer for opbygning af digitalt tilgængelige sproressourcer på det pågældende universitet. Blandt disse kan særlig nævnes: flersprogede termbanker

inden for de forskellige akademiske områder, kvalitetssikrede oversættelsesprogrammer som er forsynet med kritiske brugsanvisninger (f.eks. med henblik på efterfølgende manuel korrektur), programmer til sproglig analyse og digitale ordlister af typen 'akademisk ordliste'. De vedligeholdte og med brugsanvisning forsynede ressourcer bør stilles til rådighed for så mange studerende og ansatte som muligt. Blandt de digitale ressourcer kan også være lokalt eller internationalt udarbejdede hjælpeprogrammer til sprogræning og opgaveskrivning og samlinger af særlig gode forelæsninger eller eksemplariske skriftlige eksamensbesvarelser.

Indledning: om globalisering, internationalisering og behovet for sprogpolitik

Der synes at være almindelig enighed om at vi bl.a. på grund af satellitpredte nyheder og informationer lever i et globaliseret samfund. CNN, for blot at tage et engelsksproget eksempel, kan ses over hele verden. Men også råvarer, forarbejdede produkter og tjenesteydelser bevæger sig med stor hast på tværs af landegrænser så man kan få f. eks. Kumquat-frugter endog meget fjernt fra hvor de dyrkes.

For universiteterne er denne udvikling anderledes end for andre sektorer i samfundet, for forskning har altid været i princippet international. Med vigtige forskelle mellem Humaniora og Samfundsvidenskaber på den ene side og Naturvidenskaber på den anden side har man altid udvekslet viden på tværs af landegrænser. På mange måder er dog forskningens og uddannelsernes vilkår forandret væsentligt i løbet af det sidste tiår. For det første er antallet af internationale ansatte og internationale studerende steget mærkbart; det er ikke usædvanligt på de universiteter vi har besøgt at finde uddannelser hvor flertallet af studerende ikke kommer fra Norden. For det andet indebærer flersprogethed i Norden af i dag at mange af de lokale studerende ikke har majoritetssproget men et indvandrer- eller minoritetssprog som sit førstesprog. For det tredje er højere uddannelser, ikke kun universitetsuddannelser men her er det dem vi koncentrerer os om, gradvis blevet omdannet så der nu er et marked hvor både undervisere, forskere og studerende kan søge hen der hvor de mener de får den bedste uddannelse. Hvert år udsendes der en række ranglister som på verdensplan måler kvaliteten af hele universiteter og helt ned til enkelte discipliner. Studerende og forskere forventes at orientere sig bl.a. efter sådanne ranglister så de kan få den bedst mulige ansættelse eller uddannelse. Et givet universitets internationaliseringsgrad indgår i målingen af kvalitet på disse ranglister.

Men forudsætningen for at studerende, forskere og undervisere kan bevæge sig frit rundt mellem de forskellige universiteter er at de kan forstå og tale det sprog der undervises på. I Norden er det blevet opfattet sådan at det eneste realistiske på grund af de lokale befolkningers relativt høje niveau mht. det internationale sprog engelsk, er at lade engelsk være undervisningssprog på de kurser og uddannelser man bruger til at tiltrække internationale. Internationalisering er i Norden i meget høj grad blevet *anglificering* (se *Hvor parallelt*). For enden af en sådan bevidst eller ubevidst sprogpolitik ligger et egentligt domænetab sådan at domænet højere uddannelse og forskning foregår på et andet sprog end det eller de lokale, i dette tilfælde engelsk. Parallelsproglighed er et forsøg på at gøre noget andet. (Se om domænetab Gruppens særnummer af *Nordand*, på: http://sprogkoordinationen.org/media/1440/nordand-book-2_2012_2610.pdf)

Forholdene i Norden er ikke unikke, det er tværtimod samme situation i de fleste andre europæiske lande også. Men alligevel er der særlige forhold i hvert enkelt land, ja ofte også for hvert enkelt universitet. De forskellige nordiske lande har forskelligt udgangspunkt i forhold til engelsk som undervisningssprog på universiteterne. Finland har siden 1902 været et tosproget land med finsk og svensk som sidestillede nationalsprog og engelsk indgår således her som *tredje* sprog. På Grønland har man også mindst to sprog allerede, grønlandsk og dansk, og en omlægning af undervisningssproget i enkelte fag eller på universitetet som helhed kræver en solid analyse af muligheder og problemer⁴.

⁴ For at give et ikke-nordisk eksempel: I Luxembourg er det daglige omgangssprog for de fleste Letzebürgish, som siden 1984 er blevet anerkendt som et eget sprog og har en normeret ortografi. Det er et sprog som er lige så beslægtet med tysk som dansk er med svensk. Men i uddannelsessystemet bruges tysk og fransk, endda sådan at fransk har den højeste prestige (således undervises der i matematik i grundskolen på fransk). Det betyder at der på universitetet i Luxembourg undervises på disse tre officielle sprog - og så også på engelsk. En stor del af befolkningen i Luxembourg

Den nye sprogsituation i Norden indebærer at universiteterne de facto er mere flersprogede end nogensinde før. Det er ikke bare de lokale sprog og engelsk der kan høres på gange og i kantiner. De nordiske universiteter ses som centrale nationale institutioner. De har også i varierende grad fået til opgave at vedligeholde det lokale fagsprog og at udvikle og revidere lokale terminologier (se eventuelt i denne forbindelse den vigtige norske Stortingsmelding fra marts 2017 om humaniora på <https://www.regjeringen.no/contentassets/e51d8864c32248598e381e84db1032a3/no/pdfs/stm201620170025000dddpdfs.pdf>, særlig afsnit 6.4 'Norsk som vitenskapsspråk' (s.63-65)). Derfor ser mange mennesker uden for universiteterne dem som ensprogede (eller allerhøjest pletvis tosprogede). Der findes imidlertid meget lidt undervisning på universiteter som ikke gør brug af flere sprog end det lokale: Der skal læses tekster på et andet sprog, der skal ses eller høres noget fra nettet som foregår på et andet sprog og indimellem kommer der måske lærere eller gæster forbi som taler på et andet sprog. *Begrebet parallelsproglighed skal således åbne alles øjne for at der så at sige altid er flere sprog i spil på universiteterne.*

ad Anb. (1):

*Alle universiteter bør have en sprogpolitik som tænkes sammen med universitetets internationaliseringspolitik og forholder sig både til de nationale sprogpolitiske rammer og til universitetets rolle i dets lokale samfund, hvordan dette end defineres (se evt. indledning i *Hvor parallelt*: <http://sprogkoordinationen.org/media/1434/gregersen-og-josephson-svensk-version.pdf>).*

En sprogpolitik er et offentligt tilgængeligt dokument som fastlægger de overordnede principper for anvendelsen af sprog til forskellige formål på et universitet. Sprogpolitikken bør være baseret på en bred forudgående diskussion på alle niveauer blandt dem den vedrører, så der opnås accept af dens principper og konsekvenser. Sprogpolitikken skal vedtages af og eksplicit forankres i ledelsen så den konstant får dennes opmærksomhed. Sprogpolitikken bør være udformet parallelsprogligt så den er tilgængelig på mindst et lokalt og mindst et internationalt sprog.

Eksempler på mønsterpraksis: Háskola Islands sprogpolitik:

http://english.hi.is/university/university_iceland_language_policy

Helsingfors Universitets sprogpolitik:

<http://blogs.helsinki.fi/centrumcampus/files/2015/04/kieliperiaatteet.pdf>

Københavns Universitets sprogstrategiske satsning:

<http://cip.ku.dk/satsningsomraader/sprogstrategisk-satsning/>

I denne situation får man på universitetet brug for en sprogpolitik. Begrebet sprogpolitik bruges i denne sammenhæng om et sæt af bestemmelser der regulerer brugen af tale- eller skriftsproget i universitetets virksomhed. Sprogpolitikker findes på en række niveauer: EU har en sprogpolitik som bl.a. regulerer hvilke uddannelsesstilbud EU-borgere og deres børn skal have i EU-lande. Europarådet har også en sprogpolitik som har bestemmelser om hvilke krav der skal opfyldes for at

har imidlertid portugisisk som første- og hjemmesprog. For de børn der kommer fra denne minoritet, er der således tale om at skulle beherske *fire* sprog.

Eksemplet skulle blot vise at sproglig kompleksitet ikke er ukendt i Europa og når man ser nærmere efter er der da også i alle de nordiske lande studerende som har et indvandrersprog eller et af de store sprog i Europa som ikke ses som internationale (f. eks. tyrkisk) som førstesprog, har fået deres uddannelse på svensk eller dansk og nu på universitetet skal lære engelsk som uddannelsessprog.

et sprog kan få status af godkendt minoritetssprog og hvilke rettigheder som følger heraf. De nordiske stater har indgået en Sprogkonvention (<http://www.norden.org/da/om-samarbejdet-1/nordiske-aftaler/aftaler/sprog/sprogkonventionen>) som indeholder bestemmelser om oversættelse og tolkning for nordiske borgere i de nordiske lande. Derudover har de fleste nordiske lande sproglove eller beslutninger som regulerer sprogpolitikken (se www.sprogkoordinationen.org under menupunktet 'sprogpolitik'). I Finland blev det allerede i 1919 fastslået ved lov at finsk og svensk er ligestillede nationalsprog. Norge har også i mangfoldige år haft lovgivning om forholdet mellem de to former for norsk, bokmål og nynorsk. Disse sproglove har naturligvis også betydning for universiteternes sprogpolitik. Norge har f. eks. også en stortingsmelding fra 2008 (*Mål og mening*) som bl.a. fastslår universiteternes rolle i forhold til at vedligeholde og udvikle norsk fagsprog. Betænkningen førte til en egentlig lovbestemmelse i Universitets- og højskoleloven (§7, stk.1), se: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15#KAPITTEL_1-1, og den er så for nylig blevet uddybet i Stortingsmeldingen fra marts 2017 om humaniora.

Når man således skal påbegynde en proces med at udforme en sprogpolitik skal man være opmærksom på de lovmæssige rammer. Men inden for disse er der stort spillerum. De forskellige universiteter i de nordiske lande indgår i et globalt, europæisk og nordisk system, men de gør det ikke på samme måde og med samme mål. De enkelte landes universiteter kan med fordel ansues som udgørende et universitetssystem som i den ene ende rummer universiteter som er stærkt internationaliserede og har ambitioner om og kræfter til at spille med i den globale konkurrence og i den anden ende universiteter som er lokalt eller regionalt forankret med mere begrænsede ambitioner om at bidrage til internationaliseringen. Universiteter kan også udvikle en regional identitet eller regne sig for at have en særlig profil som f.eks. et hovedstadsuniversitet, de kan være oprettet af hensyn til bestemte fag eller regionale formål og de kan have forskellig historie og tilknytning til deres omgivende samfund. De kan fejre traditionen eller være stolte af at bryde med den. Det betyder også at sprogpolitikken må blive temmelig forskellig fra universitet til universitet, og at hvert enkelt universitet må udvikle sin sprogpolitik ud fra de forudsætninger der er særlige for dem.

ad Anb. (2)

Til at gennemføre sprogpolitikken anbefales det på hvert universitet at oprette *en sprogpolitisk komité* eller *et sprogpolitisk udvalg* som for det første får til opgave at følge hvordan sprogpolitikken gennemføres i praksis (og får forelagt tvivlsspørgsmål i forbindelse hermed til afgørelse), for det andet skal revidere den løbende så den ikke bliver et én gang for alle vedtaget dokument men derimod en levende, smidig fortsat proces. Det sprogpoltiske udvalg bør også have en fast og klar relation til de støttefunktioner universitetet opretter i medfør af sprogpolitikken, dvs. til sprogcentre, så de kan initiere nye og evaluere eksisterende støttefunktioner.

Fælles for alle sprogpolitikker er imidlertid at der er en akut fare for at de blot bliver til et dokument som ligger på en hjemmeside for derefter ikke at spille nogen rolle for praksis på det pågældende universitet. At dette er en reel fare har Parallelsprogsgruppen fået flere eksempler på i løbet af vores arbejde. Det kan efter vores mening kun undgås ved at man ser sprogpolitik som en stedse pågående proces. Processen med at udforme den første generation af sprogpolitikker har lært os to ting: det er vigtigt at inddrage alle der bliver berørt i selve udformningen og når der foreligger en sprogpolitik

løbende at formidle sprogpolitikens bestemmelser til de berørte. Det bør vel at mærke ske på en måde så der åbnes for løbende revision når forholdene ændrer sig og når erfaringerne peger på det. Netop derfor er den anden lærdom lige så vigtig: Der skal være nogen der har ansvaret for at praktisere sprogpolitikken når den er udformet og der bør være en klar forankring i universitetets ledelse så der er kraft til de løbende revisioner og opfølgninger. Ellers risikerer man at det sprogpoltiske dokument blot bliver de gode intentioners holdeplads.

Det er afgørende for en sprogpolitik anvendelighed at det ikke kun er sprogforskere der udtænker den men at alle uddannelser og faglige områder inddrages i overvejelserne undervejs. Sprogforskerne har viden om hvordan begrebet sprog kan opdeles i en række delkompetencer som hver især har særlige anvendelsesområder og særlige tilegnelsesvanskeligheder: tale, læse, lytte skrive. Hvad sprogforskerne ikke på forhånd kan vide noget om, er derimod den særlige terminologi, diskursive traditioner og tekst- og kommunikationsmønstre som findes på andre områder end sprogvidenskaben – som trods alt er en mindre del af et universitets samlede virksomhed. Et bredt sammensat sprogudvalg eller en sprogpoltisk komite kan gøre dette til genstand for systematiske undersøgelser for at finde frem til den bedste løsning på de forskellige faglige områder.

Ved tilrettelæggelsen af en sprogpolitik er der imidlertid snævre grænser for hvad der kan bestemmes på forhånd. En sprogpolitik bør først og fremmest indeholde de principper der skal anvendes i det enkelte tilfælde af dem der står med afgørelsen af hvilket sprog der kan anvendes til læsestof, undervisningsprog, samtaleprog etc. Det er ikke meningen med en sprogpolitik at fratage de forskellige aktører beslutningskraft eller ansvar.

De to centrale spørgsmål for en sprogpolitik er hvilke sprog, henholdsvis sproglige kompetencer, der kan eller skal bruges til hvilke funktioner, og i snæver sammenhæng hermed hvilke støttefunktioner der skal indføres for at virkeliggøre intentionerne. Det betyder at det er afgørende for en sprogpolitik succes at der findes korte veje mellem på den ene side det overordnede principielle niveau og på den anden side dem der skal tilrettelægge og udføre de forskellige støttefunktioner.

ad Anb. (3)

Til at gennemføre de sprogpoltiske støttefunktioner anbefales det at oprette eller styrke allerede eksisterende *sprogcentre* der således får til opgave

- på forskningsmæssig basis at udvikle kurser for internationale ansatte i primært det lokale sprog men også andre sprog som de måtte have brug for
- på forskningsmæssig basis at udvikle de kurser for de studerende i de sprog de har brug for
- at stå for kvalitetssikret afholdelse af de udviklede kurser enten ved selv at afholde dem eller ved at træffe aftaler med andre miljøer på universitetet (sproginstitutioner) eller en kvalificeret sprogscole om det
- at tilbyde oversættelse og sprogrevision til ansatte forskere, administrativt ansatte og undervisere
- at have ansvaret for det fortløbende arbejde med at opbygge digitale sprogstøtteressourcer.

På flere af de universiteter Parallelsprogsgruppen har besøgt, i og uden for Norden, er der indrettet sprogcentre som har fået til opgave at stå for de støttefunktioner der er nødvendige for at gennemføre sprogpolitikken. Faktisk er der i flere tilfælde tale om at sprogcentrene er opstået som et uomgængeligt svar på presserende behov endda før der på det pågældende universitet var udformet en sammenhængende sprogpolitik. I nogle tilfælde er der blevet oprettet skrivecentre af hensyn til at forbedre de studerendes forståelse af og navnlig beherskelse af de akademiske genrer. Der har også i flere tilfælde længe været oprettet universitetspædagogiske centre og for både skrivecentre og pædagogiske centre er parallelsprogligheden så relevant at det bør overvejes om man skal integrere de tre virksomheder, der hvor de i dag foregår adskilt.

Både i København, på Københavns Universitet hvor Center for Internationalisering og Parallelsproglighed blev oprettet i 2008, og på Luxembourgs universitet hvor man fra starten (i 2003) indrettede et sprogcenter, har det været afgørende at bygge på gennemførte behovsanalyser før man tilrettelagde eller rettere skræddersyede kurser til bestemte målgrupper. Den finansieringsmodel for centre som virker mest hensigtsmæssig er en kombination af på den ene side en basisbevilling som er en vis garanti for at der faktisk er mulighed for det nødvendige forsknings- og udviklingsarbejde og tværdisciplinære støtteindsatser, på den anden side en intern markedsøkonomi hvilende på bestillinger fra institutter og fakulteter på skræddersyede kurser til særlige behov. Det er helt afgørende for kvaliteten at der er en kerne af fastansatte forskere og undervisere ved sprogcentret som ikke bare har mulighed for at følge med i den intense internationale forskning på området men også selv får mulighed for at bidrage. Derfor basisbevillingen.

Sprogcentres udbud af kurser tænkes tit koncentreret om to typer: Kurser i engelsk for lærere og studerende og kurser i det lokale nordiske sprog for internationale ansatte. I praksis har det vist sig at sprogcentrenes analyser afdækker en række behov:

Behov for kurser i det lokale nordiske sprog for forskellige typer af lokale studerende, ikke mindst kurser i akademisk skrivning: Det er en fordel at kunne skrive i de særlige akademiske genrer på sit bedste sprog før man går i gang med at lære at skrive på et man ikke mestrer helt så godt (dog skal man være opmærksom på at de retoriske mønstre og traditioner netop inden for akademisk sprog varierer mellem sprogsamfund).

Behov for at læse på andre sprog end lige det mest feterede lige nu, nemlig engelsk. Undervisere skal også lære noget om hvordan man underviser på et andet sprog end ens eget førstesprog eller for studerende der har et andet sprog end undervisningens som førstesprog. Det har vi i anbefaling 4 omtalt som 'grundtrækkene i parallelsproget undervisningspraksis'. Det kræver en anden metode og en anden sprogbevidsthed end den velkendte situation hvor lærer og studerende alle deler førstesprog.

Det har indtil nu mest været de ansatte forskere og undervisere og de studerendes behov sprogcentrene er bygget op for at varetage. Men også de ansatte i administrativ virksomhed har behov: for at kunne gennemføre venlige konversationer med internationale ansatte om deres ansættelse og pligter, for at kunne formidle om nye initiativer, nye forskningsresultater og nye uddannelser på et klart og idiomatisk internationalt sprog (langt oftest engelsk). Se om administrationens sproglige behov f.eks. Københavns Universitets sprogpolitik for sprog i administrationen på <https://intranet.ku.dk/medarbejderguide/kommunikation/sprog/engelsk-sprogbrug/sprogpolitik/Sider/default.aspx>. I den forbindelse kan det nævnes at der på flere af sprogcentrene foregår en løbende vurdering af hvilke kurser det kan betale sig at træffe aftale med et af universitetets sproginstitutioner om at stå for eller eventuelt at købe fra et af de mange private

firmaer der findes på området, og hvilke man selv er nødt til at udvikle, gennemføre og revidere før de har fundet en form så de kan køres uden samme forberedelse som i etableringsfasen.

Sprogcentre kan også få en rolle i forhold til det underliggende rekrutteringssystem i form af at publicere hvor de vigtigste mangler rent sprogligt findes i de nye studerendes kvalifikationer. På basis af sådanne analyser kan sprogundervisningen udvikles gennem hele uddannelsessystemet.

På Helsingfors Universitet har man med stort held benyttet sig af et tilbud om en sprogpolitisk udrykningspatrulje som kan bistå med støtte i forbindelse med at gennemføre sprogpolitikken lokalt. Det viser at der er et behov for at sprogcentrenes eksperter kan komme ud i miljøerne i stedet for at studerende og lærere enkeltvis opsøger centrene og får hjælp og støtte der.

ad Anb. (4)

Det anbefales at de *internationale ansatte inden for undervisning og forskning* tilbydes kurser inden for følgende områder

- at undervise på et (eller flere) sprog som hverken er de studerendes eller lærerens eget førstesprog samt grundtrækkene i parallelsproglig undervisning, dvs. udnyttelse af forskellige sprog til power points og det mundtlige oplæg, til lærerens undervisning og de studerendes spørgsmål, til støttemateriale på det lokale sprog. Principper bag udnyttelse af de studerendes perspektiv (det internationale klasseværelse, se nedenfor, anbefaling 7) bør indgå i kurset
- almensproget i tale og skrift som det anvendes i hverdagssamtaler med kolleger og studerende og den administrative prosa som anvendes i universitetets interne meddelelser til sine ansatte samt den administrative prosa som statslige myndigheder (inden for f. eks. skat, sygehusvæsen og trafik) anvender i meddelelser til borgerne i det pågældende land
- det fagspecifikke fagsprog (dels det fælles akademiske, dels terminologi) for at kunne forstå lokale studerendes spørgsmål og med det formål efterhånden at kunne anvende det lokale sprog til at forstå lokale lærebøger, selv at kunne undervise, vejlede, eksaminere og administrere på det.

De nævnte kurser og opgaver bør – i det mindste til en begyndelse – indgå i de nyansattes arbejdsforpligtelser og det bør derfor indarbejdes i alle standardkontrakter for ansættelse at der forventes en indsats.

En særlig interessant gruppe i internationaliseringsprocessen er den støt stigende gruppe af internationale ansatte på de nordiske universiteter. I *Hvor parallelt* fem landerapporter kan man se hvor svært det er at få et overblik over hvor mange internationale der er ansat på universiteterne i de fem nordiske stater. Den eneste konklusion som forekommer sandsynlig og rimelig sikker, er at antallet er stigende men at det varierer kraftigt dels mellem universiteter, dels mellem faglige hovedområder. Det var bl.a. baggrunden for at Parallelsprogsgruppen foreslog en særlig indikator for at følge denne udvikling i sammenlignelige tal for hele Norden.

De fleste internationale ansatte er i kortvarige stillinger som ph.d.-studerende eller i et *tenure track*; de skal med andre ord bevise deres værd som forskere så de kan få enten en grad eller fast ansættelse. I denne sammenhæng kommer forskningen først. Og siden forskningen udføres på et

internationalt sprog og sammen med lokale kolleger som fungerer på det internationale sprog (langt oftest engelsk), så er der ingen primær motivation for at lære det lokale sprog. Det er en tidsmæssig og opmærksomhedsmæssig stor investering der skal til for at lære sig et andet (eller tredje eller fjerde...) sprog. Det betyder ganske simpelt at det skal prioriteres af ledelserne og indarbejdes i ansættelsestypen og kontrakterne at de internationale skal lære det lokale nordiske sprog på et vist niveau hvis det skal ske.

Man kan her dels overveje om det i alle tilfælde er nødvendigt, dels om det nødvendigvis er alle sproglige funktioner der skal læres.

En grund til at det er nødvendigt at lære det lokale nordiske sprog er at forskere og undervisere samtidig er borgere og som sådan har et privatliv uden for universiteterne. Dette privatliv udspiller sig i samfund som har et nordisk sprog som altdominerende. Hvis man ikke kan det altdominerende nordiske sprog, er man derfor begrænset i sin funktion som statsborger. Hertil kommer en række funktioner som har med privatpersonen at gøre: Den buspassager som i indtruffet nødstilfælde er ude af stand til at forstå meddelelserne fra chaufføren, kan være i livsfare. Alle forskere der ikke kan det lokale sprog, bliver dermed afhængige af service fra det offentlige eller fra universiteterne for at forstå regler for så essentielle forhold som sygesikring, skat og boligforhold. Det kan være en ret stor serviceopgave som hermed skal løftes af universiteterne. Det nødvendige niveau vil oftest variere men det er indlysende at elementær læsefærdighed særlig i forhold til offentlige skrivelser (som lokale ikke altid selv kan forstå!) og elementær lytteforståelse, dvs. de elementære receptive sprogkompetencer, må være det første fornødne.

Mange internationale ansatte kommer til de nordiske lande uden at have taget klart stilling til hvorvidt de agter at blive. Universiteterne regner med at kunne beholde de bedste af dem der tiltrækkes, men det er ingenlunde noget der blot sker af sig selv. For at internationale ansatte skal kunne indgå som fuldgyldige akademiske borgere skal de gradvis ikke bare lære det der er tilstrækkeligt til at klare sig på det lokale sprog uden for universitetet men også de sproglige kompetencer som man skal bruge på universitetet dvs. i forskning, undervisning og administration. Det er baggrunden for den detaljerede anbefaling af at der for hver enkelt – med variationer afhængig af vedkommendes sproglige baggrund og særlige evner for at tilegne sig sprog – skal tilrettelægges en kompetenceudviklingsplan som på langt sigt gør det muligt for den pågældende at fungere helt på linje med de lokale, dvs. på to sprog.

Igen er det farerne og omkostningerne ved ikke at gøre det der skal føre til at universiteter påtager sig disse udgifter: Hvis ph.d.-studerende eller unge forskere i rekrutteringsstillinger skal have en reel mulighed for at blive en gevinst for de nordiske universiteter, skal de også have mulighed for at deltage i de samfund de er landet i, både de akademiske som undervisning, bedømmelse og administration, og de ikke-akademiske som f. eks. børneinstitutioners hente- og bringe-samtaler og forældremøder. Man risikerer at spilde de mange penge der er og bliver investeret i vedkommendes uddannelse hvis man ikke også vil investere de penge og den tid der skal til for at vedkommende har et reelt valg om han eller hun vil blive.

ad Anb. (5)

Det anbefales at sprogkurser for de studerende bygges op efter en gennemført *behovsanalyse* som tager udgangspunkt i både de umiddelbare behov i forbindelse med undervisningen og de langsigtede behov i forbindelse med senere erhvervsfunktioner.

- For de *internationale udvekslingsstuderende* er der et behov for i det mindste et rudimentært kendskab til det lokale sprogsamfund og til de mest almindelige vendinger i talesproget og træning i at læse simple beskeder.
- For de *internationale fulduddannelsesstuderende* vil der være behov for videregående træning i at forstå de(t) talte lokalsprog, at læse enkle tekster og administrative meddelelser og på længere sigt også lokalsproget faglitteratur.
- Endelig vil der for de *lokale studerende* ikke blot være behov for at kunne forstå, læse og skrive fagsprog inden for uddannelsen på de(t) lokale sprog og akademisk engelsk men – afhængigt af hvilke discipliner og hvilke fremtidsplaner vedkommende har – også for at mestre delkompetencer på en række andre sprog.

I den bedste af alle verdener er der bevillinger som er store nok til at man på alle Nordens universiteter kunne lave en individuel kompetenceudviklingsplan for samtlige studerende. Men heller ikke her lever vi i den ideelle verden. Derfor må planlægningen af tilbud til de studerende tage udgangspunkt i en typificering af dem som enten *internationale*, som så igen opdeles i *udvekslingsstuderende* og *fulduddannelsesstuderende*, eller som *lokale*. Den her anvendte terminologi anvendes også i Parallelsproglighedsgruppens første delrapport. Internationale studerende kan som helhed ikke forudsættes at kunne (noget af) det lokale nordiske sprog. Hvis de skal lære det, skal universiteterne tilbyde dem kurser i det. En mulig undtagelse her er nordiske gæstestuderende og udvekslingsstuderende. Det gælder til gengæld ikke uden videre at alle nordiske studerende forstår det talte lokale sprog, det kommer an på deres egen sproglige baggrund og på hvilket af de nordiske sprogsamfund de kommer fra. I visse tilfælde ligner de nordiske studerende enhver anden international, men i mange tilfælde vil de kunne behandles som lokale. Lokale studerende forudsættes som regel at kunne læse faglitteratur på andre sprog i det omfang det kræves i uddannelserne men kan som udgangspunkt ikke tale eller skrive i akademiske genrer på andet end det lokale sprog. Udvekslingsstuderende tilbringer sjældent mere end et semester i Norden og har derfor ikke den store motivation til at lære videregående sproglige færdigheder i det lokale nordiske sprog, mens fulduddannelsesstuderende tilbringer hele uddannelsens varighed i det pågældende nordiske land og dermed kan sidestilles med f. eks. ph.d.-studerende. I begge tilfælde skal man vælge om sprogpolitikken skal have som mål at sætte dem i stand til at fungere som borgere i landet eller om det er den enkeltes eget ansvar.

Parallelsproglighedsgruppen anbefaler i alle tilfælde at gennemføre *behovsanalyser* før man opretter kurser for studerende. Behovsanalyser er ikke anderledes end andre forskningsmetoder: de kan variere fra et simpelt spørgeskema som sætter de studerende til at vælge mellem forudbestemte kategorier (f. eks. mellem sprog og delkompetencer som læse, skrive, lytte og tale) til detaljerede undervisningsanalyser hvori det afdækkes hvad fuld forståelse af det der udlæres egentlig kræver mht. sproglige kompetencer. F. eks. vil det nok komme bag på mange universitetslærere hvor store kvalifikationer de uden videre antager de studerende besidder mht. at læse og forstå engelsksprogede tekster. Det er et meget stort og udækket behov for kurser i genrespecifik akademisk læsefærdighed på engelsk. Forbedringspotentialt for hver enkelts uddannelse i at sikre

sig at alle studerende faktisk kan læse og forstå det læsestof de skal igennem i løbet af en uddannelse burde være indlysende.

Glen Ole Hellekjær har i analyser taget udgangspunkt i hvilke engelskkundskaber de studerende forventes at have når de forlader universiteterne og sammenholder det så med de engelskkundskaber der skal til for at lære det der står på pensumlisterne (se f.eks. Hellekjær & Hellekjær, 2015). Det fører videre til en diskussion af hvilke elementer i uddannelser som ellers ikke er på engelsk (eller andre internationale sprog), som med fordel kan undervises på engelsk. I *Hvor parallelt* kan man finde gruppens anbefalinger mht. undervisningssprog. På gruppens mange besøg, især på besøget i Bergen, kom der imidlertid andre kriterier for tilrettelægning af uddannelseselementer på andet end norsk til: Flere uddannelser er interesseret i at kunne tilbyde udvekslingsstuderende plads på et enkelt semesters undervisning og/eller tilbyde egne studerende at rejse ud i netop et bestemt vindue så man er sikker på hvilke kompetencer der skal indhentes gennem udlandsopholdet. Begge dele peger på at studieledelsen analyserer nøje hvilke uddannelseselementer det, enten på grund af senere erhvervsfunktion for alle lokalt uddannede eller på grund af at de lokale lærerkræfter er bedst på engelsk (eller et andet internationalt sprog), kan betale sig at planlægge med engelsk som undervisningssprog. I denne analyse lægger man til at der kan være progressionshensyn og andre studieplanlægningsforhold som har med modtagelsen af udvekslingsstuderende at gøre (f. eks. at udvekslingsstuderende særlig efterspørger netop dette kursus på netop dette uddannelsessted): De skal gerne pege i samme retning for at få alle hensyn til at gå op i en højere enhed.

Det er med andre ord ikke så simpelt at pege på blot en enkelt faktor som afgørende for at lade det lokale undervisningssprog erstatte af et internationalt, men skulle det være, måtte det være hensynet til at de færdiguddannede på den måde får et bedre erhvervsgrundlag. Især John Airey har gjort sig til talsmand for en detaljeret analyse af uddannelsens elementer i forhold til selve uddannelsens krav og senere erhvervsfunktion for at kunne tage konkret stilling til undervisningssprog, se herom *Hvor parallelt* s.96f.

I og med at udvekslingsstuderende kan placeres som korttidsbesøgende studerende, har de behov som minder om andre midlertidigt tilstedeværende i systemet. De skal kunne forstå skriftligt og talt lokalt nordisk nok til at de kan klare sig selv (og ikke belaster servicesystemerne for meget), og de skal kunne nok af det lokale sprog til at de ikke er helt *lost* hvis de kommer uden for de vante expatstuderendes cirkler.

Det forholder sig helt anderledes med fulduddannelsesstuderende. Ganske vist deltager de i undervisning som er tilrettelagt for internationale studerende, og man skulle på den baggrund mene at der var taget tilstrækkelig hånd om dem, men gruppens analyser og besøgsrapporterne viser at det ikke er helt så simpelt. For det første kan der være tale om at kurset blot har skiftet undervisningssprog, men ikke indhold. Hvis det er tilfældet, betyder det at eksempler, tolkningsrammer og referencer udelukkende gælder det lokale nordiske miljø og det omgivende nordiske samfund. Det vil gøre det vanskeligt for internationale studerende at få det fulde udbytte af kurset uanset at de sådan set forstår alt hvad der bliver sagt. For det andet kan det, selv hvis selve kurset er gennemtænkt ud fra et internationalt perspektiv, godt blive tilfældet at rammerne for undervisningen og gruppedannelsen i undervisningen alligevel ekskluderer de internationale fra kursets majoritet af lokale studerende. Man skal faktisk ændre selve pædagogikken hvis man ønsker at de studerende uanset oprindelsesland og sproglig baggrund integreres fuldstændigt i løbet af kurset. Endelig for det tredje findes der eksempler på at eksaminer afholdes på engelsk men med mulighed for at skifte til det lokale sprog (Nissen 2015). Sker det at en eksaminator tillader

kommunikation i eksamenssituationen på de to eller tre sprog som hun eller han forstår, så ekskluderer det samtidig de studerende som taler sprog som læreren ikke er fortrolig (nok) med.

Gruppen anbefaler at man tænker internationalisering af undervisningen så bredt at alle aspekter af de studerendes læringsudbytte medtænkes. Undervisningssproget er i sig selv kun en faktor. Som det bl.a. fremgår af rejserapporten fra besøget i Maastricht (se Gruppens hjemmeside), er der nederlandske universiteter som under overskriften '*the international classroom*' har (forskellige) bud på hvordan man tænker internationalisering inden for universitetsundervisning igennem fra a til z. Se videre under anbefaling 6.

ad Anb. (6)

Det anbefales at kurser for de lokale ansatte bygges op efter en gennemført *behovsanalyse* som sammentænkes med hver enkelt ansats kompetenceudvikling i et længere perspektiv: Hvad er der behov for at få lært lige nu og hvad kan vente til senere, men skal lægges ind i kompetenceudviklingsperspektiverne?

Det overordnede mål bør være at alle internationale besidder grundlæggende parallelsproglige kompetencer, dvs. at kunne læse faglitteratur, at kunne undervise, vejlede og eksaminere og at kunne deltage fuldgyldigt i administrative opgaver på såvel det eller de lokale sprog som på engelsk (eller et andet relevant internationalt sprog). Fuld parallelsproglighed er opnået når den internationale selv kan skrive forsknings- og/eller formidlingstekster på det lokale sprog.

Der er formentlig i alle de nordiske lande tradition for at der på samtaler mellem ledere og ansatte tages stilling til hvordan den ansattes fremtid skal se ud. Gruppen anbefaler at den enkeltes sproglige kompetenceudvikling tænkes ind i sådanne samtaler. Det er utrolig naivt at tro at forskere og lærere der får en fast ansættelse, dermed ikke har nogen behov for sproglig udvikling og derfor kan overlades til de private markeds kræfter.

Der kan først være tale om udbygning af kompetencer som den pågældende forsker og underviser har lært på den hårde måde var utilstrækkelige. Mest oplagt er der tale om at skrive forskningsartikler, en kompetence som udvikles kontinuert gennem hele forskerlivet, ikke mindst fordi kravene til sproglige og retoriske finesser er støt stigende. Lige så vigtigt for en ansat kan det være at udvikle sin undervisningskompetence på engelsk (eller et andet sprog som ikke er vedkommendes første sprog). Det er også en del af den sproglige kompetence at kunne integrere sprogfærdighedsaspektet og at tage hensyn til mere eller mindre svage sproglige ressourcer når man underviser på det lokale sprog bl.a. med grupper af studerende som ikke har det lokale sprog som deres første sprog. Bl.a. derfor giver internationalisering et nyt perspektiv på den lokale flersprogethed og et blik for at udfordringen er allestedsnærværende. Store grupper af studerende som ikke er bekendt med et akademisk miljø stiller store krav til underviseren om gradvis at lede dem frem til en mere avanceret akademisk sprogbrug. Parallelsproglighed hvor brugen af sprog kan veksle med undervisningsaktiviteten (et sprog til forelæsningen, et andet til power pointen, et sprog til forelæsningen, et andet til gruppearbejdet, et sprog til gruppearbejdet et andet til pararbejdet og opsamlingen etc. etc.). Sådanne former ligger tæt på den sproglige praksis i det man i Nederlandene har kaldt '*the international classroom*'. Se eventuelt her besøgsrapporten fra rejsen til Nederlandene og Luxembourg på <http://sprogkoordinationen.org/media/1414/nmr-reserapport-2016-slutversion-16-nov.pdf>. Men det internationale klasseværelses grundtanke er yderligere at inddrage i selve

undervisningen den totale sprogkompetence som findes samlet i gruppen af studerende og de erfaringer den bygger på, se nedenfor under anbefaling 7.

Anbefalingen stiller som den er udformet, ganske vist krav til universiteterne om at stille kurser, coaching og sparring til rådighed, men den stiller faktisk de største krav til medarbejderen som selv må stille den diagnose samtalen om støtteforanstaltninger må bygge på.

ad Anb. (7)

Det anbefales at *undervisningssproget* på universitetet tilrettelægges efter følgende principper:

- Parallelsproglighed er aktuel i alle former for undervisning, men givetvis ikke på samme måde og med samme vigtighed. På de grundlæggende uddannelsesniveauer vil de lokale sprog dominere men læsestof på engelsk bør være en mulighed ligesom enkelte dele af kurser kan afholdes på engelsk eller et andet internationalt sprog allerede fra første semester. Omvendt bør der, hvis hele studieprogrammet udbydes på engelsk eller et andet internationalt sprog, være mulighed for at delelementer undervises på det eller de lokale sprog som en orientering for de internationale studerende om det sprogsamfund de er i. Studieprogrammer på masterniveau og især ph.d.-undervisning bør være på det sprog der passer til erhvervsfunktionen (eller de mange forskellige erhvervsfunktioner) efter endt uddannelse og/eller de bedste læreres foretrukne sprog
- Undervisningen bør tage udgangspunkt i principperne bag *the international classroom* (se evt. om begrebet som det anvendes på Maastricht University: http://www.vsnul.nl/files/documenten/Domeinen/Onderwijs/Onderwijsfestival/Internationale%20Classroom%20-%20Rosenbach_Swaan%20-%20UM.pdf). Det betyder en stadig og stædig bestræbelse på udtrykkeligt og med overbevisning at tage alle studerendes samlede sproglige ressourcer og erfaringer med ind i den fælles undervisning så de udnyttes til at få belyst et emne fra så mange sider som muligt og på så mange måder som muligt.
- Undervisningssproget bør mestres af både den der underviser og dem der undervises; er det ikke tilfældet lider undervisningskvaliteten skade. Men hverken de undervisendes eller de undervistes sproglige kompetencer er noget én gang for altid fastlagt; både studerende og lærere kan og bør tilbydes støtteundervisning så de aktuelt behersker undervisningssproget før undervisningen går i gang eller senest mens den forløber.
- Læsestoffet til undervisningen kan udmærket afvige fra undervisningssproget, men man bør så sikre sig at de studerende kan læse kursuslitteraturen med fuldt udbytte.
- Undervisningssproget kan variere fra delelement til delelement inden for samme uddannelse, men begrundelsen herfor skal hentes i perspektiverne i at lære netop dette stof på netop dette sprog – eller i at den bedste lærer til netop dette modul kun behersker det pågældende sprog, jf. dog ovenfor om læreres kompetenceudvikling.
- Også undervisningssproget inden for et enkelt element kan udmærket variere både fordi læreren har brug for det for at demonstrere sine pointer og fordi de studerende har forskellige sproglige baggrunde, men i begge tilfælde bør det være eksplicit fra starten at det er sådan, og studerende der ikke behersker de pågældende sprog, enten kun passivt eller både passivt og aktivt, bør tilbydes støtte. Studerende skal altid være fuldt informeret før kursusstart om kursernes sproglige tilrettelæggelse og de deraf følgende krav.
- Den parallelsprogskompetence som studerende erhverver sig i (dele af) et studieprogram skal synliggøres og gives merit. Både eksamensbeviser og karakterer bør gøre det klart hvilke definerede færdigheder eller kompetencer i et eller flere sprog der er opnået i løbet af kurset.

Parallelsprogsgruppen har i *Hvor parallelt* givet sine forskningsbaserede anbefalinger mht. valg af undervisningssprog (se <http://sprogkoordinationen.org/media/1432/engelsk-som-undervisningssprog-baggrund-og-rekommendationer-med-svensk-kortversion.pdf>) og ovenfor er der angivet en række andre anbefalinger som har at gøre med lærerkvalifikationer eller de studerendes sproglige forudsætninger. Anbefaling 7 handler derfor udelukkende om universiteternes institutionelle ansvar for at fastlægge de overordnede retningslinjer for anvendelse af forskellige sprog på institutionen. Vi tager udgangspunkt i en Bologna-struktur hvor grunduddannelserne er på tre år ledende frem til en eksamen på bachelorniveau, hvorefter følger en toårig overbygning førende frem til en eksamen på masterniveau. Fortsatte studier til en dr.-grad kan enten være bygget sammen med masterniveauet i en fire plus fire-model eller have karakter af en selvstændig fortsættelse (efter opnået mastergrad) på tre år.

Grunduddannelserne til bachelorniveauet anses i det store og hele for at bygge videre på det underliggende uddannelsessystem og udnytter således først og fremmest de lokale sprog som de fleste lokale studerende har som første sprog. Her skal det så til gengæld én gang for alle understreges at det ikke gælder alle lokale studerende at de har det lokale sprog som deres første eller bedste sprog. I alle de nordiske stater er der efterhånden sproglige minoriteter som ikke nødvendigvis er blevet opdraget på det lokale majoritetssprog og således netop har dette som andet – i nogle tilfælde endda tredje - sprog. De studerende som kommer fra en sådan sproglig baggrund, har krav på at få støtte på præcis samme måde som dem der har det lokale sprog som første sprog, men behovene vil givetvis være forskellige. I langt de fleste tilfælde har studerende fra en sproglig minoritet haft det lokale majoritetssprog som skole- og uddannelsessprog.

Der er allerede nu stærke tendenser til at visse – nogle steder f. eks. på Københavns Universitets naturvidenskab: principielt alle – uddannelser på masterniveau har engelsk som undervisningssprog. Dette gør at disse uddannelser kan tiltrække studerende fra hele (den engelsk-som-andetsprogede) verden. Det gælder i endnu højere grad for ph.d.-kurser men disse er dels langt færre og dels meget mere specialiserede.

Det stærke signal i en sådan model hvor BA/BS-niveauet er nordisk og MA/MS-niveauet dels nordisk, dels internationalt (læs: engelsksproget) er at engelsk er det sprog specialisering og faglig progression forbindes med. Dette gælder dog i mindre grad for de humanistiske, samfundsvidenskabelige, teologiske og juridiske områder, og der er således opstået en klar forskel mellem hovedområderne mht. anvendelsen af et internationalt sprog, en forskel som genfindes i publikationsmønstret (se landerapporterne i *Hvor parallelt*).

Undervisningssprog er ikke én ting men mange (jf. anbefaling 6 ovenfor). For rigtig mange internationale ansatte vil det være engelsk der bruges af læreren, men forhåbentlig vil mange af dem inden for en kort periode efter første ansættelse kunne forstå spørgsmål der er formuleret på det lokale nordiske sprog eller hvis en lokal studerende har besvær med at forklare sig på engelsk og derfor skifter til nordisk. For atter andre vil gruppearbejdet i klasseværelset foregå på det sprog de studerende mestrer bedst og det vil – afhængig af gruppesammensætningen og af hvor stor en andel de internationale studerende udgør – ofte være nordisk. Endelig vil der sikkert være internationale ansatte som efter noget tid vælger at gennemarbejde en power point-præsentation på det lokale nordiske sprog men holder selve gennemgangen på engelsk. Andre blandingsformer kan sagtens komme på tale, kun fantasien sætter grænser her. Her gælder begrebet parallelsproglighed som en *reminder* om at den sproglige virkelighed er divers.

Internationalt er der stor opmærksomhed om det princip at to sprog bruges samtidigt så talerne forstår (men ikke taler) hinanden sprog, såkaldt receptiv tosprogethed. Det er i øvrigt det princip det nordiske sprogfællesskab er bygget op på idet dog hverken finsk eller islandsk (ej heller samisk,

færøsk og grønlandsk) indgår i en sådan tal-dit-eget-sprog-og-forstå-de-andres-politik, kun norsk svensk og dansk.

En særlig udfordring er det at mange af de studerende vi har nu på de nordiske universiteter formentlig i løbet af deres liv som akademikere efter endt uddannelse vil komme til at fungere på flere sprog end vi har kendt det før. Hvis man virkelig vil uddanne til et internationalt arbejdsmarked f. eks. inden for professionsuddannelser som læge, tandlæge og dyrlæge, så er tosprogethed simpelthen ikke nok. I netop den type virksomhed som har en stor berøringsflade med mange forskellige såkaldt 'almindelige' mennesker vil der være tale om en så broget palet af sproglige færdigheder at det er umuligt at forberede de studerende på det i selve uddannelsen med mindre man bearbejder selve deres sproglige bevidsthed og parathed til at kommunikere på tværs af velkendte sproglige barrierer. Det er en af de vigtigste grunde til at *det internationale klasseværelse* kan være en vigtig inspirationskilde til at forbedre selve uddannelsens kvalitet. Parallelet mellem sprog er ikke begrænset til kun at gælde to.

ad Anb. (8)

1. Sprogpolitikken bør indeholde et særligt afsnit om *administrationens sprog*. Administrationen er støtte- og servicefunktion for de universitetsansatte og ledelserne. Jo flere internationale ansatte der ansættes, jo større pres vil der være for at producere alle administrative afgørelser og procedurer på mindst to sprog. Der er i de nordiske nationale lovgivninger forventninger om (og i Sverige direkte bestemmelser om) at alle afgørelser skal være tilgængelige på det lokale sprog. Omvendt må det være et indlysende krav fra de ansatte at alle kan forstå de bestemmelser der vedrører deres egen virksomhed. Det er en kolossal opgave at skulle udforme alle administrative afgørelser og meddelelser på to eller flere sprog. Bl.a. derfor må det være en vigtig opgave at internationale ansatte meget hurtigt bliver i stand til at læse og forstå administrative skrivelser på det lokale sprog. En principbaseret afvejning af hvilke typer af meddelelser der skal være på to eller flere sprog kan bygge på hvem meddelelserne er rettet til, og om der er kontaktpersoner der i givet fald vil kunne formidle til dem der endnu ikke forstår sproget. Automatisk resumering er formentlig en mulighed i fremtiden og mange ansatte bruger allerede nu automatiske oversættelsessystemer. En kontinuert opbygning af termlister med godkendte oversættelser vil være en oplagt begyndelse. Se som mønsterpraksis Københavns Universitets handleplan for sprog i administrationen på:
https://intranet.ku.dk/medarbejderguide/kommunikation/sprog/engelsk-sprogbrug/Documents/Handleplan_til_rapport_om_brug_af_engelsk_som_adm_sprog.pdf og Helsingfors Universitets terminologibank:
<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>

Det har været en fælles erfaring for Gruppens medlemmer på de besøg vi har deltaget i, at de administrative funktioner er under et stort, og til dels overset, pres fra internationalisering. De mange internationale ansættelser udgør i sig selv et kommunikativt pres, og hvis ikke man tilrettelægger et stærkt og tvungent indførlingsprogram sådan at de ansatte derefter stort set er selvhjulpne, kommer man i fremtiden til at skulle yde en meget stor serviceindsats inden for

områder som skatteforhold, boligforhold og sygesikring. Det er utænkeligt at universiteter hjælper deres lokale ansatte med den slags private forhold, og det bør da også efter den allerførste introduktionsperiode være den enkelte internationale ansattes eget ansvar, men det forudsætter at universitetet har hjulpet dem effektivt og langsigtet på vej. Det betyder at man i en startpakke formidler alle relevante oplysninger og henviser til alle de relevante hjemmesider og offentlige serviceinstitutioner som kan træde til så snart den internationalt ansatte er blevet registreret på en adresse og har fået en bankkonto. Gruppen anbefaler at den obligatoriske startpakke også involverer medfølgende ægtefælle og ældre børn, men at universiteterne kun i meget særlige tilfælde påtager sig rollen som arbejdsformidler for den medfølgende ægtefælle (endsige de ældre børn).

Det største pres kommer imidlertid fra de internationale ansattes liv på universitetet idet det store og stigende indslag af ansatte som fungerer på engelsk skaber en forventning om at alle skrivelser, mails og nyheder inklusive, for så vidt de er til alle eller blot til de internationale, er skrevet på et internationalt sprog (læs: engelsk). Det er ikke muligt for universiteternes administrative stab at leve op til denne fordobling af arbejdsindsatsen uden alvorlige kvalitetstab med mindre man finder frem til langtidsholdbare og kvalitetssikrede oversættelsesprogrammer, eventuelt i en form som 'blot' kræver menneskelig korrekturlæsning.

Det er Gruppens opfattelse at en fælles nordisk indsats som for det første sikrer at nordiske ministerielle officielle skrivelser af relevans for området såsom lovttekster og bekendtgørelser også foreligger i en godkendt international sprogdragt og for det andet opbygger et genrefølsomt oversættelsesprogram som på basis af en fælles godkendt termliste kan udforme kvalitativt rimelige oversættelser af lokale nordiske skrivelser, vil være nødvendig i den overgangsfase vi befinder os i før oversættelsesprogrammerne til og fra engelsk, spansk, tysk og fransk er gode nok til at de kan tiltros generel anvendelse i sektoren.

Gruppen anbefaler at der udformes en fælles nordisk kravspecifikation, opbygges en fælles nordisk termliste (på basis af de allerede eksisterende) og at disse to kombineres til et udbud som de nordiske forsknings- og udviklingsmiljøer kan byde ind på. Derefter bør en styregruppe bestående af praktikere fra de forskellige nordiske universitetsadministrationer og udvalgte superbrugere afprøve resultaterne så de kan forbedres løbende. Det skal påpeges at et særligt problem er at der til en vis grad må opfindes passende informative nye termer idet en del af de styrende organer, undervisningspraksisser eller hjælpefunktioner inden for universitetsverdenen simpelthen ikke har nogen parallel i andre europæiske systemer. F. eks. er der ikke os bekendt noget der svarer til f.eks. det danske begreb 'studienævn' i angloamerikansk sprogbrug. Det oversættes som *study board* men det er givetvis mindre oplysende end en reel forklaring på organets funktion ville være.

Ad Anb. (9)

Til sprogpolitikken hører det også at følge valg af publiceringsprog for forskningsresultater. Som nævnt varierer valget i øjeblikket stærkt mellem hovedområder og endda mellem fag inden for samme hovedområde og valget er under alle omstændigheder i sidste ende forskerens eget. Det er en opgave for sprogkomiteen eller et sprogpolitisk udvalg at dokumentere med særlig tilrettelagt statistik (se eventuelt Gruppens første delrapport: <http://sprogkoordinationen.org/media/1426/foerste-delrapport.pdf>) hvordan dette valg falder ud på de forskellige enheder. Det vil give mulighed for kritisk at følge tendenserne så sprogkomiteen kan reagere hvis et fag eller en enhed isolerer sig fra det internationale forskersamfund ved udelukkende eller primært at publicere på et lokalt sprog og i lokale tidsskrifter. Men komiteen kan i lige så høj grad advare de miljøer der viser sig udelukkende eller primært at publicere på engelsk og på den måde forsømmer at holde det lokale fagsprog ved lige i form af både en lokal terminologi og lokale tekstmønstre. Gruppen anbefaler i øvrigt at det i sprogpolitikkerne indarbejdes at der obligatorisk skrives resumé af afhandlinger på både et lokalt sprog og et internationalt.

Parallelspraksgruppen har i sin tidligere rapport redovisat utförliga analyser av språket i vetenskapliga publikationer vid universiteten i Norden. Förenklat kan sägas att engelskans ställning som publiceringspråk hela tiden stärks, och att den i naturvetenskapliga, tekniska och medicinska ämnen är helt dominerande; så mycket som 99 procent av alla vetenskapliga publikationer kan vara författade på engelska. Det växlar dock mellan olika ämnen; naturgeografi är inte lika engelskspråkigt som datavetenskap. Det samma gäller humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen, men generellt är där antalet publikationer på engelska lägre, mellan 35 och 85 procent. Språkvalet beror bland annat på vilka publikationsformer som dominerar i olika ämnen. I ämnen där forskarna publicerar sig nästan uteslutande i form av tidskriftsartiklar och konferensbidrag, inte sällan endast digitalt, blir andelen engelskspråkiga publikationer mycket hög. I ämnen där både tradition, forskningsfrågornas karaktär och kanske också ett bredare deltagande i den vetenskapliga diskussionen styr mot publicering av resultaten i monografier, ökar andelen publikationer på nordiska språk.

Det går därför inte att ge några generella anvisningar för hur mycket som bör publiceras på olika språk. Man kan endast säga att det måste finnas stort utrymme för olika publiceringsformer och ämneskulturer. Direkt skadliga för den vetenskapliga kvaliteten är bedömningar som låter en vetenskaplig publiceringskultur, till exempel den naturvetenskapliga, bilda mönster för alla universitetsämnen.

Statistik över publiceringspråk kan därför användas främst för att överblicka tendenser. När språkvalet indikerar att ämnet alldeles styrt bort från ett nordiskt sammanhang, eller tvärtom isolerar sig från internationella sammanhang, behöver det inte alltid vara illavarslande. Det kan finnas universitetsämnen som är så starkt internationellt eller lokalt orienterade av goda skäl. Men både kunskaper och förmedlingsmöjligheter går alltid förlorade vid enspråkighet, och ämnesansvariga måste fråga sig om det är värt priset.

Därtill kommer att universiteten i Norden kan sägas ha ett nationellt ansvar för att de nordiska nationalspråken fortsätter att utvecklas så att de kan användas som vetenskapliga språk på nationell nivå; det är en fråga om demokrati och kunskapsbygge. I några länder (Norge och Sverige) är detta

ansvar fastslaget i lagar, förordningar eller myndighetsrekommendationer. Publiceringsstatistiken ger underlag för att bedöma om ett universitet har axlat detta ansvar.

ad Anb. (10)

Sprogpolitikken bør indeholde et særligt afsnit om universitetets *formidlingsvirksomhed*. Forskning er både international og lokal. Der er derfor både efterspørgsel efter formidling af forskningsresultater til et globalt publikum og samtidig et stort behov for at universiteterne også løser opgaver som befolkningen i de lande hvori de er anbragt, anser for at være vigtige. Det sidste kalder på en stærk formidlingsindsats i forhold til den lokale offentlighed. Formidling stiller altid store krav om målrettet og klar sprogbrug, en opgave som ikke alle forskere er lige gode til. Derfor ansætter universiteterne professionelle eller indgår i samarbejde med sådanne for at løse de forskellige formidlingsopgaver. Universiteterne bør i fremtiden formidle til alle personer for hvem forskningen kan få konsekvenser, men udgifterne til den ideelle formidlingsvirksomhed vil sætte snævre grænser for en realistisk formidlingsindsats.

Formidling er en opgave som de nordiske universiteter af indlysende grunde bør tage yderst alvorligt. Som skattefinansierede institutioner som fungerer på et mere og mere internationalt marked for både forskning og undervisning, et marked som i sig selv fører til øget mobilitet og dermed øget sproglig diversitet, er der en akut fare for at universiteterne opleves som fremmede og måske endda skræmmende for den almindelige skatteborger som finansierer dem. Dermed kan der opstå fare for at selve den model som universiteterne – og resten af velfærdsstaten – bygger på, nemlig at det er gratis at studere og at driften i alt væsentligt finansieres over skattebilletten, mister opbakning i befolkningen. Det er ikke sikkert at formidling er svaret på alle dele af denne udfordring, men det er helt sikkert at uden en stærk formidlingsindsats kan opgaven ikke løses.

Formidling kan have mange former og det er ikke alt der for forskes i på universiteterne, der kan forklares inden for de rammer der opmærksomhedsmæssigt og pladsmæssigt er til rådighed. Omvendt kan tilbagemeldinger fra almindelige mennesker om hvilke problemer de oplever som væsentlige, og som velegnede til at forskningen yder sit bidrag til at belyse dem, være stærkt frugtbart for en forskningsplanlægning der har folkelig opbakning. Her vil Gruppen særlig pege på at der i Norden er en række universiteter, Færøernes universitet, Grønlands Universitet, det Samiske Universitet, der alle har særlige opgaver i forhold til at opretholde og styrke lokale kulturer, noget der kunne se ud som om det stod i modsætning til internationalisering. Det er dog kun en overfladisk betragtning der fører til den konklusion, og i øvrigt har alle andre universiteter i Norden nøjagtig samme centrale opgave. De skal alle bidrage til at holde det lokale sprog smidigt og dækkende også til at tale om det der sker i forskningens frontlinje, de skal alle bidrage til at udforske den historie og de kulturpåvirkninger der har ført os frem til det Norden vi har nu.

Internationalisering skal således nødvendigvis gå på to ben: Den lokale forankring sikrer at universiteterne fortsat har vital relevans for befolkninger, mens det internationale udsyn sikrer at vi undgår at få perspektivforsnævninger og provinsialisme blot fordi ingen af de nordiske nationer selv hører til de store selv bærende grupperinger. Norden har en unik placering i kraft af vores rigdom og veludviklede demokrati. Også på universitetsområdet kan vi vise vejen for de små og mellemstore

nationer fordi Norden samlet set er en stærk enhed selv om ingen af de enkeltstater den består af, er det i sig selv.

Ad Anb. (11)

Sprogpolitikken skal omfatte planer for opbygning af digitalt tilgængelige sproressourcer på det pågældende universitet. Blandt disse kan særlig nævnes: flersprogede termbanker inden for de forskellige akademiske områder, kvalitetssikrede oversættelsesprogrammer som er forsynet med kritiske brugsanvisninger (f.eks. med henblik på efterfølgende manuel korrektur), programmer til sproglig analyse og digitale ordlister af typen 'akademisk ordliste'. De vedligeholdte og med brugsanvisning forsynede ressourcer bør stilles til rådighed for så mange studerende og ansatte som muligt. Blandt de digitale ressourcer kan også være lokalt eller internationalt udarbejdede hjælpeprogrammer til sprogtræning og opgaveskrivning og samlinger af særlig gode forelæsninger eller eksemplariske skriftlige eksamensbesvarelser.

Uden tvivl findes der digitale ressourcer som kan lette det sproglige arbejde, blot den der har problemet, kender til ressourcen. Det største problem er således at lave tilgængelige portaler som er lette at finde (frem til) og gå ind ad - og som derfor kontinuerligt vedligeholdes og udvikles så deres brugbarhed bliver større og større. Gruppen har på besøg erfaret at det administrative arbejde bl.a. besværliggøres af at der ikke (endnu) findes autoriserede oversættelser af statslige bestemmelser som love og bekendtgørelser der gælder for universiteternes mangesidige virksomhed. Det bør være en statslig opgave at sørge for at der findes autoriserede udgaver med en klar og konsekvent terminologi som er tilpasset europæisk sprogbrug på tværs af landegrænser. Det er derimod universiteternes egen opgave – som de dog eventuelt kunne løse i nationale eller tværnordiske fællesskaber – at stille de bedste og kvalitetssikret afprøvede ressourcer til rådighed og at købe de licenser der er nødvendige for at universitetsbefolkningen kan få adgang til dem.

Oversættelse er domæneafhængig, derfor er de oversættelsesprogrammer som arbejder med mest muligt standardiserede tekster også dem der har de bedste resultater. Der findes ikke endnu oversættelsesprogrammer som er så stærke og kontekstfølsomme at de kan give et klart og korrekt svar på ethvert spørgsmål men det kommer med stor sikkerhed nærmere dag for dag, og universiteterne bør være de første til med kritisk kvalitetssikring at høste frugterne af det. En særlig rolle har de akademiske ordlister som angiver oversættelsesækvivalenter på flere sprog til den slags ord som er fælles for al akademisk virksomhed, 'redegørelse', 'rapport', 'argument' mm. Her har de nordiske sprognævn en rolle at spille.

Når det drejer sig om fagenes særlige terminologi kan man ofte blandt studerende træffe den opfattelse at der findes en og kun en term som bør foretrækkes på et bestemt område. Det almindeligste er imidlertid at forskellige termer inden for samme område netop opstår fordi der anlægges forskellige perspektiver, ofte snævert knyttet til teoretisk forskellige tilgange til faget. Vi taler derfor ikke for terminologisk ensretning, men for terminologisk bevidsthed.

Skriftlige eksamensbesvarelser er netop der hvor de studerende skal vise at de behersker de tre afgørende ingredienser for akademiet: fagets diskurs, fagets autoriserede genrer og fagets terminologi. Eksempler på eksemplariske løsninger af eksamenskrav vil være det bedste

udgangspunkt for en konkret diskussion af normer. Det er i øvrigt et emne vi ikke har været inde på, men som faktisk spiller en stor rolle for hele parallelsprogsdiskussionen, nemlig korrekthed. Parallelsprogsgruppen består af sprogfolk som har brugt en stor del af deres liv på at kæmpe for tolerance og diversitet. Det indebærer også at normer ikke kan tages for givet men skal ekspliciteres før de kan benyttes til at sortere eller karaktergive med. En samling af besvarelser der i den ene eller den anden henseende oplevedes som eksemplariske, vil danne det oplagte udgangspunkt for en sådan eksplicitering af ikke bare korrekthed men også videregående tekstnormer.

Afsluttende kommentar om hvad der kan betale sig

Det er Parallelsproggruppens oplevelse at politikudviklingen på universiteterne kunstigt har isoleret internationaliseringspolitikken fra sprogpolitikken. Det er kunstigt fordi enhver kan se at internationalisering har sproglige konsekvenser og fordi sprogpolitik blot betyder systematisk tænkning mht. hvordan man benytter undervisning, coaching og sparring til at forbedre kvaliteten af universiteternes kerneydelser i internationaliseringens tidsalder. Eller måske skulle man sige 'den ny internationaliserings tidsalder' for det er for længst blevet påvist at internationalisering af viden, blot med latin, fransk og tysk som hovedsprog, altid har været et kendetegn for universiteternes funktion (se f. eks. Mortensen og Haberland 2009).

I anvendelsen af sprogpoltiske indsatser skal det altid medtænkes hvor meget indsatsen koster og hvilken effekt man opnår. Det gælder naturligvis ethvert tiltag i enhver virksomhed at man skal kunne redgøre for det rationelle i at anvende sine ressourcer på netop den måde og/eller kunne påvise at netop den måde giver netop den ønskede effekt på bedste og billigste vis. Det særlige for universitetsvirksomhed er at meget ligger gemt i begrebet undervisnings- og forsknings*kvalitet*.

Forskningsprodukter evalueres på løbende bånd som fagfælle vurderinger, som citationsantal og som vurderinger i forbindelse med stillingsansættelser og ansøgninger om bevillinger fra eksterne bevillingsgivere. Vi kan sagtens kende forskning med høj kvalitet når vi ser den. Det er straks sværere at forklare hvordan kvaliteten er opstået. Ligger det i ideen, i metoden, i udformningen af undersøgelsen (dens design) eller i selve afrapporteringen, den sproglige formning? Eller i alle de forskellige dele i lige grad?

Også undervisningens kvalitet findes der mål for. De studerende får karakterer og evaluerer selv deres undervisere og kurset som helhed. Undervisningen evalueres af udefrakommende eksperter i forbindelse med akkrediteringer og i forbindelse med løbende evalueringer, og disse bygger på en række forskellige oplysningstyper indsamlet med stor omhu fra eksamenssystemer og de studerende selv i form af spørgeskemaundersøgelser. Også aftagerne udtaler sig gerne om hvor relevant de oplever de færdiguddannedes kvalifikationer i forbindelse med ansættelser på de arbejdspladser de kender til. Igen: Det er sammenhængen mellem de lokale indsatser i bestemte kurser eller i form af særlige støttefunktioner der koster penge og kræfter og så det endelige produkt i form af en færdig uddannelse der er relativt ubelyst.

I de anbefalinger vi har samlet ovenfor, håber vi at have argumenteret overbevisende for at sprogpolitik betaler sig. Den koster både tid, kræfter og penge men den skal altid kunne ses på kvaliteten. Det forekommer indlysende, men ikke derfor accepteret og anvendt, at de studerende der sættes til at læse engelsksproget litteratur skal have nok viden om engelsk til at kunne forstå denne. Det forekommer lige så indlysende at det vil spare universiteternes serviceenheder en masse kræfter hvis de internationale ansatte fik en obligatorisk startpakke som gør dem selvhjulpne som statsborgere i de nordiske samfund. Og det forekommer evident at det vil være en god investering at give internationale de sprogkundskaber der skal til for at kunne deltage på lige fod i alle de funktioner som en universitetsansat skal udføre. Det er kort sagt indlysende at det betaler sig at investere men det er – indrømmet - på langt sigt. Så universiteterne skal have modet til at give pengene ud på kort sigt for at denne anlægsinvestering kan tjene sig hjem i driften.

Vi opfordrer hermed universiteterne til at tænke internationalisering og sprogpolitik sammen med det formål at højne undervisningens, forskningens og administrationens kvalitet og effektivitet. Vi er af den faste overbevisning at det på mangfoldige måder vil betale sig at gennemføre de anbefalinger vi her har givet.

Parallelsprogsgruppens indikatorer til brug for hvert andets års opfølgninger på fremskridt i forhold til sprogdeklarationen

Indikatorerne har til formål at gøre det muligt at skaffe et på ensartede kriterier baseret overblik over brugen af engelsk og de lokale sprog i hele Norden. Formålet er at gøre et rapporteringsarbejde på dette område enkelt og overkommeligt. Vi er ganske bevidste om at afgrænsningen og valideringen af hver enkelt indikator er diskutabel fordi det er svært at være sikker på at de bruges helt ens i de fem stater det drejer sig om her, men det er Gruppens vurdering at de tilsammen alligevel vil give et holdbart og nogenlunde detaljeret billede af hvordan parallelsprogligheden i hvert enkelt land og i Norden som helhed udvikler sig i de kommende årtier.

De valgte indikatorer er:

Inden for det sprogpoltiske område:

- om der for de enkelte institutioner i sektoren i det pågældende land er udformet sprogpolitikker
- om der findes overordnede retningslinjer på nationalt niveau herfor i form af sproglove, stortingsmeldinger eller lignende

Inden for publikationsområdet:

- det samlede antal tidsskriftartikler for et år, produceret i det pågældende lands universitetssektor fordelt på artiklens hovedsprog og dens tilhørsforhold til hovedområde, evt. fag
- antallet af ph.d.-afhandlinger i det pågældende år fordelt på afhandlingens hovedsprog, afhandlingens tilhørsforhold til hovedområde, evt. fag, afhandlingens tilhørsforhold til universitet, afhandlingens antagelsestidspunkt

Inden for området de nordiske sprog og engelsk som undervisningssprog:

- det samlede antal undervisningstimer annonceret på nordisk, hhv. engelsk inden for universitetssektoren i det pågældende år fordelt på hovedområder
- det samlede antal studieprogrammer annonceret på engelsk i det pågældende år fordelt på niveau (dvs. BA/BS over for MA/MS) og hovedområder

Inden for området mobilitet og internationalisering:

- det samlede antal udvekslingsstuderende og fulduddannelsesstuderende inden for universitetssektoren for det pågældende år fordelt på niveau (BA/BS hhv. MA/MS) og hovedområder
- antal internationale nyansatte pr. år defineret som nyansatte der før ansættelsen ikke havde statsborgerskab i det pågældende land og ikke havde en adresse i det pågældende land umiddelbart før ansættelsen